

DE RUYTER

VOLKSHELD EN

HELD VAN DE WARE VRIJHEID

André van der Veeke

Michiel Adriaansz. de Ruyter is een *volksheld*. Zijn afkomst, zijn karakter en zijn vermogen om een oorlogsvloot te leiden hebben hem daartoe voorbestemd. Hij wordt al eeuwen geëtaleerd als een man van het volk, maar dat hij als Zeeuw weinig met de Oranjes op had, blijft meestal onderbelicht.

Een volksheld spreekt alle lagen van de bevolking aan, vanzelfsprekend in het bijzonder de lagere regionen. Het is niet noodzakelijk dat de volksheld zelf uit het 'volk' voortkomt of zich volks gedraagt. Een homofiele dandy als Pim Fortuyn kan evengoed de status van volksheld bereiken.

Een volksheld hoeft ook geen grote intellectuele prestaties te leveren of moreel hoogstaande daden te verrichten. Hij kan zijn positie te danken hebben aan zijn bekwaamheid in relatief triviale bezigheden als sporten of acteren. Een voorbeeld van de moderne volksheld bij uitstek is Dirk Kuyt. Zijn populariteit als voetballer heeft echter niet alleen met zijn beroep te maken. Het volk herkent in hem de Nederlander zoals hij eigenlijk zou moeten zijn: een vlotte, harde werker met zijn hart op de juiste plaats, jongensachtig en toch serieus, sociaal bewogen, spontaan. Kortom, de ideale schoonzoon zoals de sportpers hem graag afserveert.

Een volksheld wordt soms door de elites genegeerd of zelfs verguisd en vervolgd. In dit verband mag ik opnieuw naar Pim Fortuyn verwijzen. Deze lieveling van het volk kwam mede door de weerstand die hij in de hogere regionen van de maatschappij opriep ten val. De politieke elite creëerde nauwgezet

de omstandigheden die bijdroegen tot een geweldadige finale afrekening. De dader van de aanslag was niet meer dan een – waarschijnlijk onvoorzien – werktuig van de politieke elite die het op Fortuyn had gemunt. Een expliciete samenzwering was daar niet eens voor nodig.

Bij De Ruyter heb ik lange tijd het idee gehad dat zijn volksheldendom werd gecomplementeerd door een absolute bewondering van de maatschappelijke elite. In zijn eigen tijd en in de eeuwen na hem. Mijn mening had weinig met historisch inzicht te maken, eerder met een gebrek eraan. Als kind sprak de figuur van Michiel Adriaansz. de Ruyter natuurlijk tot mijn verbeelding. Dat had te maken met zijn klimpartijen in de kerktorens van Vlissingen. De meeste verhalen over beroemdheden bevatten geen bijzonderheden uit hun jeugd. Genoemde al dan niet verzonnen details uit De Ruyters leven boden in elk geval aan geschiedschrijvers en volksopvoeders een absoluut houvast bij hun pedagogische arbeid. Een gevaarlijke klimpartij garandeerde de aandacht van de jeugd en die bood bovendien gelegenheid om uit te wijden over de maatschappelijke klim die volgde.

Als je maar je best deed kon je hoog eindigen. Een voor de elite aantrekkelijker volksheld was niet denkbaar. Juist vanwege die ongevaarlijke, brede inzetbaarheid verloor de figuur van De Ruyter voor mij haar glans toen ik zelf moest gaan nadenken over leven en maatschappij. Wat had ik te maken met een 'gearriveerde' held, een held van iedereen. Een held

van iedereen was een held van niks. In elk geval geen held voor mij.

Zijn in mijn ogen discutabele status als volksheld veranderde pas, toen ik *Erflaters van onze beschaving* van Jan en Annie Romein las en die vond een kwart eeuw erna een afronding tijdens het lezen van *De Ware Vrijheid, de levens van Johan en Cornelis de Witt* door Luc Panhuysen. Ik vond het frappant dat een man als De Ruyter de vriendschap wist te verwerven van een in alle opzichten hoogstaand man als Johan de Witt. Dat moest betekenen dat De Ruyter meer was geweest dan een ruwe zeebonk.

In zekere zin moest hij ook een idealist, misschien zelfs een man van de geest geweest zijn, anders was de persoonlijke verbondenheid van deze twee zo verschillende personen onverklaarbaar. Na een van De Ruyters minder geslaagde vlootgevechten waarvan Johan de Witt als deelnemer getuige was geweest, nodigde de raadspensionaris hem en zijn gezin uit voor een logeerpartij bij hem thuis. Een groter eerbetoon kon De Witt de admiraal niet geven. De mannen waardeerden elkaar als persoon. Belangrijker was natuurlijk dat zij in politiek opzicht dezelfde koers voorstonden.

De Witt en De Ruyter hadden het geluk, en wat de eerste betreft tevens de pech, in een bijzonder enerverende tijd te leven. De nieuwe republiek was een laboratorium voor wetenschap, politiek, bedrijvigheid en handel. Beide mannen groeiden op in de enige natie ter wereld die afgerekend had met de absolute macht van de vorst. In een land dat zich in alle opzichten razendsnel ontwikkelde tot een Grote Mogendheid, bekleedden beide mannen sleutelposities binnen dit proces van vaak onevenwichtige vooruitgang en rijkdom. De Witt was de geniale staatsman die welvaart en stabiliteit nastreefde binnen een politiek bestel dat gekenmerkt werd door de afwezigheid van een stadhouder. Hij moest niets van de Oranjes hebben en wist ze 22 jaar vakkundig buiten de deur te houden. Hij werd hierbij geholpen door de natuur (de onverwachte dood van prins Willem van Oranje in 1650), zijn buitengewone intelligentie en zijn talent als 'netwerker'. Zijn politieke credo vond zijn uitwerking in zijn opvattingen over De Ware Vrijheid.

De gewone vrijheid hier in den lande was al buitengewoon. De Republiek van de Zeven Provinciën was onafhankelijk van Spanje geworden. De aanhangers van De Ware Vrijheid wilden nog een stapje verder gaan. Ze erkenden als hoogste gezag enkel de Staten-Generaal en zagen enkel een ondergeschikte rol voor de Oranjes binnen het staatsbestel weggelegd. Voorts streefden 'de Staatsen' een vrijheid van meningsuiting na die nergens anders in Europa gerealiseerd kon worden. Zo werden in de republiek bijvoorbeeld meer boeken gedrukt dan in alle andere Europese landen samen.

De Witt werd geboren in Dordrecht. De Ruyter was een Zeeuw, maar een atypische. Want Zeeland was a priori Oranjegezind. Dat had niet alleen met sympathie te maken, maar ook met welbegrepen eigenbelang. Alleen een sterke stadhouder kon de tomeloze aspiraties van Holland (Amsterdam) intomen. De Ruyter kwam echter onder de indruk van de argumenten van De Witt over de noodzaak voor de republiek om er een centrale oorlogsvloot op na te houden.

Alleen een man van de maritieme praktijk als De Ruyter kon uit een samenraapsel van provincievloten zo'n gestroomlijnde armada formeren. De Ruyter werd door De Witt uiteindelijk als opperbevelhebber van deze vloot benoemd. De gebroeders De Witt en De Ruyter vonden elkaar daarna in grote successen, onder meer de zeeoorlogen tegen Engeland waarbij met name Cornelis de Witt een belangrijke rol speelde.

Toen het politieke tij uiteindelijk keerde en de jonge republiek onder de voet gelopen dreigde te worden door de Fransen en de Engelsen, kregen Johan de Witt en zijn broer, de rekening gepresenteerd voor een leven in dienst van De Ware Vrijheid. In het zogenaamde rampjaar 1672 werden de gebroeders in Den Haag door de aanhangers van Oranje gelyncht en verminkt. De opgehitste massa hing hun lijken alsof het slachtkoeien betrof aan ladders en sneden ze open. De lichaamsdelen vonden gretig aftrek onder de prinsgezinden. Er waren zelfs provocateurs die zich te buiten gingen aan kannibalisme. Andere zwaaiden met darmen alsof het feestslingers betrof. Souvenirjagers

De tocht naar Chatham in juni 1667. Links een gevecht tussen een paar sloepen waarin staande vlootvoogd Jan van Brakel een pistool lost op de vijand. Rechts een sloep met statenvlag waarin Michiel de Ruyter, een zwaard in de uitgestrekte rechterhand, en Cornelis de Witt. Daarachter en daarnaast nog meer sloepen, links op de achtergrond de achterstevan van the Royal Charles. Rechts de the Royal London die in brand staat. Gravure van Dick Langendijk en Mattheus de Sallie, 1782, 49 x 62,5 cm, collectie Picturalia, Maritiem Museum Rotterdam.

sneden tepels, kootjes, haren, vingers, neuzen, oren af. Deze collector's items werden ook wel aan belangstellende omstanders verkocht.

Voor de duidelijkheid. Ook deze moordpartij was zorgvuldig door de Oranjepartij geregisseerd. Ook in dit geval was sprake van kwade opzet. De toenmalige ME greep niet in toen het oproer beide regenten bedreigde. In elk geval was met de dood van deze grote republikeinen de weg voor een nieuwe Willem van Oranje op meer dan bloedige wijze vrijgemaakt.

En hoe reageerde De Ruyter? Hij sprong niet op de kar van de overwinnaars. In tegendeel. Toen de samenzwering tegen de gebroeders De Witt nog het niveau had van een kwalijke lastercampagne, openbaarde hij in een publieke brief zijn positieve bevindingen met betrekking tot Cornelis de Witt.

De Ruyter was gelieerd aan de Staatse partij. Als zodanig was het voor hem misschien verstandig geweest zich een tijdje gedeisd te houden. De Ruyter was echter niet alleen een admiraal om den brode. Hij voelde zich verbonden met de gebroeders De Witt en dacht er niet over om dat te verdoezelen. Ook niet toen er een Oranje aan het bewind kwam en iedere staatse aanhanger min of meer verdacht was. Tijdens een poging tot uitschakeling van het staatsgezinde vlootkader kwam hij op voor zijn manschappen en vroeg in een schrijven aan de Staten om eerherstel voor de betrokkenen.

Behalve een geniaal gezagsvoerder was De Ruyter een eenvoudig en principieel man.

En dat is meer dan de meeste volkshelden te bieden hebben.